

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในปัจจุบัน การออกแบบมีบทบาทอย่างมากต่อสังคมบ้านเรา โดยเฉพาะภาคเศรษฐกิจ หลังจากมีการตื่นตัวในเรื่องการผลิตสินค้าให้สวยงาม และมีมาตรฐานเพื่อการแข่งขันในตลาดที่ใหญ่ขึ้นในโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (Otop) ของรัฐบาล ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ ตั้งแต่ระดับรากหญ้า ได้นำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาออกแบบ หรือ ประดิษฐ์ หรือแปรรูปให้เป็นสินค้าอุปโภค และบริโภคตามความถนัด พร้อมกันนั้นรัฐบาลยังมุ่งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการทำสินค้าให้มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์ และมีภาพลักษณ์ที่ดี ดังเช่น มีบรรจุภัณฑ์สวยงาม และรูปแบบที่เน้นการออกแบบให้ดีและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

นวนน้อย บุญวงษ์ (2539 : 16) ได้ให้ความหมายของการออกแบบไว้ว่า เป็นความพยายามสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลง โดยการจัดระเบียบด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหา และเพื่อสนองประโยชน์ทั้งตนเองและคนในสังคม การออกแบบเป็นงานศิลปะที่มีใช้การใช้ฝีมือปฏิบัติเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความสามารถในการใช้คิดสร้างสรรค์ โดยจะสื่อความหมายทางด้านจิตใจ และแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดด้วยวัตถุนิตหนึ่งให้เป็นรูปทรงทางกายภาพที่ผู้ดูจะมองเห็น และสัมผัสได้ถึงความสวยงาม รวมถึงแสดงออกถึงความหมายที่ผู้ออกแบบต้องการ (เลอสม สถาปิตานนท์ 2540 : 16) ดังนั้นการออกแบบจึงเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยบุคคลที่ค่อนข้างพิเศษ แต่ก็ไม่เชิงว่าจะเป็นผู้มีพรสวรรค์เท่านั้นที่จะกระทำได้ ในหลักการใหญ่ ๆ การออกแบบเป็นการใช้ความพยายามในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ศึกษา ผักผ่อน จดจำ สังเกต เพียงเท่านี้ก็สามารถเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการออกแบบได้

การออกแบบลวดลายผ้า เป็นงานศิลปะประเภทหนึ่งที่พบเห็นอยู่โดยทั่วไป และมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตยาวนานจากหลักฐานที่ปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายบนผ้าโบราณสมัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงถึงคุณประโยชน์ของลวดลายที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์นั้นไม่อาจปฏิเสธได้ ลวดลายกับความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นสามารถแสดงนัยต่าง ๆ ได้อีก เช่น ใช้ลวดลายเป็นตัวกำหนดความเป็นหมู่เหล่า ใช้ลวดลายสร้างคุณค่าด้านความงาม ใช้ลวดลายเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และใช้ลวดลายเป็นสื่อถ่ายทอดอารยธรรมทางปัญญา การออกแบบลวดลายบาติกบนเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น นอกจากจะนับเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เสื้อยืดที่ผู้คนทุกเพศทุกวัยนิยมสวมใส่ในหลายโอกาส

และบาติกยังเป็นกรรมวิธีที่ผู้บริโภครับว่าเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถ และใช้ทักษะสูง จนมีผู้ให้สมญาว่า “บาติกเป็นราชินีแห่งศิลปะบนผืนผ้า” (<http://web.nfe.go.th>) ฉะนั้นการทำบาติกจึงสามารถยกระดับราคาเสื้อผ้าให้สูงขึ้นได้เป็นอย่างมาก

การสร้างสรรคัลวดลายบาติกมีปรากฏแพร่หลายทั่วไปในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการสร้างสรรคัลวดลายเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องการสร้างเอกลักษณ์ผ่านทางภาพ (Visual Identity) ถ้าเราสามารถบริหารจัดการและควบคุมการใช้เอกลักษณ์ทั้งหมดไว้ได้ในทิศทางเดียวกัน และแสดงผ่านลวดลายบาติกบนเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้นเพื่อให้เข้าไปอยู่ในใจของผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง ทำให้ผู้บริโภคหรือกลุ่มเป้าหมายของเราตระหนักว่าเราแตกต่างกับคนอื่น หรือจังหวัดอื่น ๆ อย่างไร และสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการคือ เอกลักษณ์ด้วยภาพที่จะสื่อสารถึงวิถีชีวิตแบบร่วมสมัยของชาวจังหวัดมหาสารคามที่มีจุดยืน มีบุคลิกภาพ และอื่น ๆ อีกมากมาย ที่จะทำให้ภาพลักษณ์ของจังหวัดแสดงผ่านลวดลายบาติกอย่างมีเอกลักษณ์ตามที่ต้องการ

การยกกรณีศึกษาเรื่อง “เอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม” ขึ้นมาเพื่อทำการออกแบบลวดลายนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นว่าจังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่มีปณิธานว่า “วิชาการเป็นเลิศ ประเสริฐคุณธรรม นำชุมชนพัฒนา” โครงการวิจัยการออกแบบลวดลายบาติกบนเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น เรื่อง “เอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม” จึงสามารถเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับผู้ผลิตผ้าบาติกที่เป็นสินค้า Otop ของจังหวัดมหาสารคาม หรือผู้กำลังจะประกอบอาชีพทำผ้าบาติกซึ่งไม่ว่าจะอยู่ภูมิภาคใดของไทย สามารถนำแนวคิดและหลักการของโครงการวิจัยนี้ ไปพัฒนาการออกแบบรูปแบบลวดลายผ้าบาติกของตนเอง เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้มีความแตกต่างจากสินค้าบาติกชนิดอื่น โดยอาจเพิ่มทางเลือกของผู้บริโภคให้กว้างขึ้นได้ หรือเป็นการพัฒนางานออกแบบของศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงเจริญรุ่งเรืองทางภูมิปัญญาของชนชาติไทยได้อย่างชัดเจน อีกทั้งโครงการวิจัยนี้ จะสามารถพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในท้องถิ่น ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อออกแบบลวดลายบาติกบนเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น เรื่อง “เอกลักษณ์จังหวัด

มหาสารคาม”

3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานลวดลายบาติกบนเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น เรื่อง “เอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม”

ขอบเขตของงานวิจัย

ออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานลวดลายบาติกบนเสื้อยืด เรื่อง “เอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม” จำนวน 9 ลาย บนเสื้อ 9 ตัว ตามรายละเอียดดังนี้

- แบบที่ 1 ดอกลีลาวดี
- แบบที่ 2 ดอกลีลาวดี
- แบบที่ 3 พระธาตุนาดูน
- แบบที่ 4 อาชีพทำนา
- แบบที่ 5 กลองยาววาปี
- แบบที่ 6 มั่นแควรบรือ (แอ๊ปเปิ้ลอีสาน)
- แบบที่ 7 ลิงโกสุม
- แบบที่ 8 ปู่ทูลกระหม่อม
- แบบที่ 9 บ้านหม้อ

* หมายเหตุ แต่ละชุดอาจปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงหลักการออกแบบลวดลายบาติกเรื่องเอกลักษณ์จังหวัดมหาสารคาม
2. สามารถนำผลไปพัฒนาการออกแบบลวดลายผ้าบาติกให้ตรงตามความต้องการของตลาด และ มีความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดได้

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น
2. มีหลักการออกแบบลวดลายให้เหมาะสมกับเสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น
3. เพื่อประเมินรูปแบบของลวดลายผ้าบาติกที่ทำขึ้น
4. ผู้วิจัยมีความรู้และประสบการณ์ในการออกแบบลวดลายผ้าบาติกเพิ่มมากขึ้น
5. ชุมชนมีความเข้มแข็ง
6. มีการประกอบอาชีพในท้องถิ่นโดยไม่อพยพไปที่อื่น

7. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้รับความไว้วางใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในโอกาสต่อไป
8. บุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้แสดงความสามารถอย่างเต็มกำลัง
9. นักศึกษามีแรงบันดาลใจและแนวทางในการทำวิจัยใน โอกาสต่อไป

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. การออกแบบลวดลาย หมายถึง การทำให้ให้เกิดลวดลายใหม่ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการวาดด้วยสีในลักษณะงานจิตรกรรม หรือการชุบสีให้เกิดร่องรอย หรือการแกะสลักแบบประติมากรรม ต้องผ่านกระบวนการอย่างมีแบบแผน ด้วยการคิดรวบยอดในแบบมโนทัศน์ และเป็นความพยายามสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะแก้ปัญหา โดยสนองประโยชน์ทั้งตนเองและคนในสังคม โดยใช้หลักการออกแบบลวดลาย
2. ผ้าบาติก หมายถึง บาติก เป็นคำที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำลวดลายผ้าโดยการใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด และระบายสีในส่วนที่ต้องการให้สีติด "บาติก" หรือ "ปาเต๊ะ" เป็นคำในภาษาชวามาจากคำว่า "ติติก" หรือ "ติก" มีความหมายว่า เล็กน้อยหรือจุดเล็กๆ โดยการใช้การหลอมเหลวของแว๊ก (Wax) หยดหรือเขียนที่เรียกว่า "การเขียนน้ำเทียน" เป็นกรรมวิธีที่จะระบายเทียนที่หลอมเหลวให้เข้าไปในเนื้อผ้า จากนั้นนำไปข้อมตามขบวนการการทำผ้าบาติก คือ ข้อมในส่วนที่ไม่ปิดแว๊กให้ติดสีข้อมคือแค้นหรือระบายลงไปในส่วนที่ต้องการให้สีติด เมื่อเสร็จกรรมวิธีแล้วจึงลอกเทียนออกด้วยการนำไปต้มในน้ำเดือด (นันทา โรจนอุดมศาสตร์ 2536 : 3)
3. เสื้อยืดคอกกลมแขนสั้น (T - Shirt) เป็นเสื้อที่สามารถสวมใส่ได้หลายโอกาส แต่ส่วนใหญ่มักใส่ในโอกาสลำลอง หรือ วันที่มีอากาศร้อน หรือโอกาสสบาย ๆ ที่ไม่เป็นทางการ
4. เอกลักษณะ แยกความหมายได้เป็นสองคำ คือ เอก หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งเดียวที่ไม่มีสอง หรือเป็นที่หนึ่ง ส่วนคำว่าลักษณะ มาจากลักษณะ คือรูปลักษณะ ความเป็นตัวตน ที่มีลักษณะเฉพาะ เมื่อนำสองคำมารวมกัน เป็นคำใหม่ ว่าเอกลักษณะจึงหมายถึง สิ่งใดก็ตาม ที่เกิดขึ้นโดยมิได้เลียนแบบจากที่อื่นและได้การยอมรับในภูมิปัญญานั้นๆ ว่าเกิดขึ้นในที่ที่เดียว มีอยู่ ณ ที่เดียว รวมเป็นลักษณะเฉพาะตัว เช่น การแต่งกาย ภาษา อาชีพ อาหาร ศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น
5. จังหวัดมหาสารคาม หมายถึง จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ที่อยู่ในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่อยู่ตอนกลางของภาค จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ 5,225.29 ตารางกิโลเมตร หรือ 3.31 ล้านไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 470 กิโลเมตร เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่อุดมไปด้วยมรดกทาง

วัฒนธรรม เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2408 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ ขึ้นเป็นเมือง โดยแยกจากร้อยเอ็ด และให้ท้าวมหาชัย (กวาด กวฏตานนท์) เป็นพระเจริญราชเดช เจ้าเมืองคนแรก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY